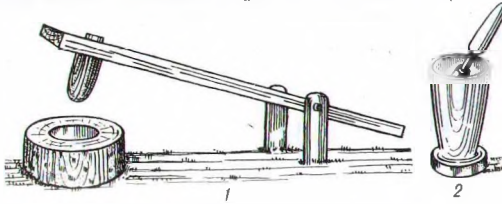

орденам Леніна, орденам Чырв. Сцяга, медалямі.

СТУПА (санскр., асн. значэнне — насып зямлі, камення), культавая збудаванне ў інд. архітэктуры для зберажэння будыйскіх рэліквій або ўвекавечання падзей.

Мелі сферычную форму (С. ў Санчы, 3 ст. да н. э.; Іл. гл. на ўкл. II да арт. *Індыя*), будаваліся з цэглы на круглай або квадратнай пляцоўцы. Пазней абліцоўваліся каштоўнымі пародамі каменю і набылі вежападобную форму. Свосасаблівыя збудаванні тыпу С. створаны і ў інш. краінах, дзе пашырыўся будызм (Бірма, Інданезія, Тайланд, Манголія). Іл. гл. на ўкл. да арт. *Інданезія*.

СТУПА, прылада для перапрацоўкі зерня, льянога сям'я і інш. ў сляянскім побыце.

Ступы: 1 — нажняя; 2 — ручная.

У дурбане тоўстага дрэва (найчасцей дуба) рабілася конуспадобнае паглыбленне, куды насыпалі зерне; таўкалі ўручную таўкачом. У найкой С. таўкач-рычаг прыводзіўся ў рух нагою, працаваць было не так спорна, але лягчэй, чым ручною. Бытвала ў многіх еўрап. народаў; у глыбокай старажытнасці выкарыстоўвалася каменная С. На Беларусі ручная С. была пашырана на ўсёй тэры., нажняя — на ПдЗ і на Палессі. Старажытныя С. знойдзены ў час археал. раскопак у Брэсце, Мінску і інш.

СТУПЕНІ І ЗВАННІ ВУЧОНЫЯ ў ССРС, ступені і званні для вызначэння кваліфікацыі навук. і навук.-педагагічных супрацоўнікаў.

У ССРС устаноўлены: вучоныя званні — асістэнт, дацэнт і прафесар у ВНУ; малодшыя навук. супрацоўнік, старшы навук. супрацоўнік у н.-д. установах; вучоныя ступені — *кандыдат навук* (першая) і *доктар навук* (другая) на адной з галін ведаў; акадэмічныя званні — член-карэспандэнт і правадзейны член (акадэмік) АН ССРС, акадэмік навук саюзных рэспублік, галіновых акадэміяў навук (мед., пед. і інш.). У ССРС і інш. краінах існуюць ганаровыя вуч. ступені і званні: ганаровы доктар пэўнай галіны навукі (ведаў), ганаровы прафесар ВНУ, ганаровы акадэмік, якія звычайна прысвойваюцца замежным вучоным за выдатныя дасягненні ў навукі, тэхніцы, культуры. Вучонае званне асістэнта, малодшага навук. супрацоўніка прысуджаецца саветам ВНУ або н.-д. установы асобам, якія маюць вышэйшую адукацыю, дастатковую кваліфікацыю для выкладчыцкай або н.-д. работы, выдучы яе пад кіраўніцтвам прафесара або дацэнта, доктара або канд. н. Вуч. званне дацэнта, старшага навук. супрацоўніка прысвойваецца асобам, якія маюць, як правіла, вучоную ступень кандыдата навук, выдучы выкладчыцкую або н.-д. работу звычайна пад кіраўніцтвам прафесара або доктара навук. Вуч. званне прафесара прысвойваецца асобам, якія, як правіла, маюць вучоную ступень доктара навук і выдучы асн. выкладчыцкую або кіруючую н.-д. работу. Спецыялістам высокай кваліфікацыі з вялікім вытв. стажам, якія не маюць вучоных ступеней, але выдучы выкладчыцкую або н.-д. работу, можа быць прысуджана вуч. званне прафесара або дацэнта. Вуч. званні ст. навук. супрацоўніка, дацэнта і прафесара прысуджаюцца *Вышэйшай ацэначай камісіяй*. *І. І. Леановіч*. Мінск.

СТУПЕНІ ПАРАЎНАННЯ, граматычныя формы якасных прыметнікаў і прыслоўяў, што абазначаюць розную ступень якасці прадметаў і дзеянняў.

Адрозніваюць вышэйшую і найвышэйшую С. п. Вышэйшая паказвае большую (меншую) ступень якасці, утвараецца ад прыметнікаў з дапамогаю суфіксаў -ейш-, -эйш-, -ш-, -ей-, -эй- («святлейшы», «меншы», «прыгажэй») ці слоў «больш» («большэй»), «менш» («меней») — «больш важны», «менш роўны». Прыметнікі вышэйшай С. п. з суфіксамі -ейш-, -эйш- і -ш- змяняюцца па родах, ліках, склонах, з суфіксамі -ей-, -эй- — нязменны, не дапасуюцца да назоўнікаў і супадаюць з прыслоўямі. Найвышэйшая С. п. паказвае самую высокую меру якасці, утвараецца далучэннем прыстаўкі «най-» да вышэйшай С. п. або слоў «самы», «найбольш», «найменш» да прыметніка («найцікавейшы», «самы просты», «найменш важны»). С. п. прыслоўяў утвараюцца з дапамогаю суфіксаў -ей-, -эй-, прыстаўкі «най-» і слоў «больш» («большэй»), «менш» («меней»), «найменш»: «даражэй», «меней праўдзіва», «найчасцей», «найменш дакладна». С. п. часта маюць пры сабе залежныя словы з прыназоўнікамі «ад», «з», «за» і параўнальныя звароты з злучнікамі «як», «чым»: «Мне лепей ад роднага краю на свеце нічога няма» (А. Бачыла); «Можа гэтая мая дарога будзе не меншая, як тая» (К. Чорны).

Я. М. Адамовіч. Мінск.

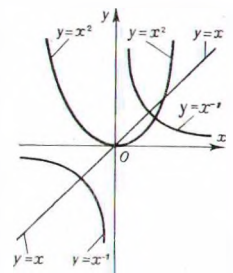
СТУПЕНІ СВАБОДЫ (у механіцы), незалежныя магчымасці руху механічнай сістэмы. Лік С. с. вызначае колькасць незалежных пераменных, неабходных для поўнага апісання руху сістэмы, і залежыць ад ліку *связзей механічных*, якія па яе накладзены. Паняцце С. с. ўжываецца таксама ў статыстычнай фізіцы, квантавай механіцы, тэрмадынаміцы.

Для свабоднага матэрыяльнага пункта існуюць 3 незалежныя кірункі перамяшчэння, г. зн. ён мае 3 С. с. Цела, замацаванае на нерухомай восі, можа толькі вярцецца вакол яе (1 ступень свабоды). Свабоднае пвёрдае цела можа ўдзельнічаць у трох незалежных паступальных і трох незалежных вярчальных рухах (6 С. с.). Для сістэмы з *n* матэрыяльных пунктаў, на якія накладзены *k* геаметрычных сувязей, лік С. с. роўны $3n - k$.

Літ.: Яблонский А. А. і Никифорова В. М. Курс теоретической механики, ч. 1, 4 изд., М., 1971; Яблонский А. А. Курс теоретической механики, ч. 2, 4 изд., М., 1971.

СТУПЕННАЯ ФУНКЦЫЯ, функцыя выгляду $y = x^a$, дзе *a* — пастаянны лік. Графікі С. ф. для розных *a* дадзены на рыс.: $a = 1$, $y = x$ — прамая; $a = 2$, $y = x^2$ — парабола; $a = -1$, $y = x^{-1}$ — гіпербола. Калі $a = n$ ($a = -n$), дзе *n* — рацыянальны дадатны лік, С. ф. $y = x^n$ ($y = x^{-n}$) наз. парабалай (гіпербалай) *n*-га парадку; пры цэлым *n* яе дотнасць вызначаецца дотнасцю *n*.

Калі *a* — сапраўдны лік, звычайна разглядаюць толькі сапраўдныя значэнні С. ф. Для любога *a* С. ф. існуе пры $x > 0$; калі *a* — рацыянальны лік з няцотным назоўнікам, то С. ф. вызначана і пры $x < 0$; калі назоўнік цотны, або *a* — ірацыянальны, то x^a пры $x < 0$ не мае сапраўдных значэнняў. Для $x = 0$ С. ф. роўная нулю пры $a > 0$ і не існуе пры $a < 0$. Пры $0 < a < 1$ С. ф. неперарывная і дыферэнцывальная ва ўсіх пунктах вызначэння, акрамя, мабыць, $x = 0$. У комплекснай вобласці С. ф. становіцца шматзначнай і вызначаецца паводле формулы: $z^a = e^{a \operatorname{Ln} z} = e^{a(\operatorname{Ln}|z| + i \operatorname{arg} z + 2k\pi i)}$, $k = 0, \pm 1, \pm \dots$ *Н. М. Трацякова*. Мінск.

СТУПЕНЬ у музыцы, кожны гук музычнага гукараду, гамы, ладу.

Уся муз. шкала падзяляецца на *актавы*, кожная ўключае 7 асноўных (до — рэ — мі — фа — соль — ля — сі; з гэтых гукаў утвараецца асн. гукарад)